

Ростислава ГРИМАЛЮК
*кандидат мистецтвознавства,
Інститут народознавства НАН України*

З ЛЮБОВ'Ю ДО МИСТЕЦТВА І ДО ЛЮДЕЙ (ПРО САНОЦЬКУ ХРИСТИНУ-ОЛЕНУ ІВАНІВНУ, 1931 – 1999)

Крокуючи в нестримному темпі сучасного життя, політичного та культурного, шукаючи нових кумирів та оцінюючи потенціал новітніх надбань, ми деколи відчуваємо потребу зупинитись, озирнутися назад і оцінити пройдений шлях. Таке осмислення важливе, щоб на певному етапі підвести підсумок, узагальнити, проаналізувати події та обставини, мистецькі явища чи окремі постаті з погляду часу. Зрештою, для того, аби віддати належну шану людям, які жили, творили поруч і разом з нами, з любов'ю в серці зводили „вавілонську вежу” сьогодення.

У серпні цього року Христині-Олені Саноцькій виповнилося б 77, проте доля відміряла цій високоінтелігентній, ерудованій, працьовитій людині, мистецтвознавцю та педагогу, професору Українського поліграфічного інституту ім. І.Федорова у Львові (нині Українська академія друкарства) лише 68 літ земного життя. Та ці роки вона прожила з відкритим серцем, сповненим любов'ю до українського мистецтва, науки, знання, які вона пожадливо поглинала і щедро віддавала людям.

Навіть сьогодні складно повністю усвідомити, наскільки показовим, з точки зору зіставлення й аналізу життя і проблем високої мистецтвознавчої науки, був часовий відтинок у 68 років життя українського науковця. Вісім з них — це дитинство (народилася 9 серпня 1931 р.), яке пройшло у старовинному Львові, що перебував у складі Польщі. Згодом — роки війни, а потім — півстоліття, що припали на період — «блискучого розвитку» Української республіки у країні Рад, а потім виразного підгнивання «плоду» колись «квітучого» соціалістичного ладу. І лише останні вісім літ минули в незалежній Україні,

«незалежність» якої виборюємо ще й нині. Свої враження та переживання людини-патріота рідної держави та культури, свої болі і надії перших днів незалежності пані Христина-Олена Саноцька зберегла для нас у своєму щоденнику 90-х рр. тепер уже минулого століття.

1930-ті рр. для родини Саноцьких були нелегкими — мати господарювала вдома, батько залишився без постійної роботи. Лише у 1939 р., коли Христина-Олена пішла у перший клас СШ №5, батькові вдалося влаштуватися експедитором та охоронцем поштового зв'язку на Львівському поштамті.

За роки радянської влади Х.Саноцька навчалася та у 1953 р. закінчила Український поліграфічний інститут ім. І.Федорова у Львові, отримала диплом спеціаліста художньо-технічного редагування та оформлення книги і друкованої продукції. Наступного року вона почала працювати у головним редактором київського журналу «Радянська жінка», а згодом очолила художньо-ілюстративний відділ журналу (до 1957 року).

Через три роки через хворобу та смерть батька Х.Саноцька повертається до Львова і влаштовується на роботу у Львівську наукову бібліотеку ім. В.Стефаніка АН УРСР у відділ рукописів та рідкісної книги. Тут вона працювала лише два роки, проте, завдяки природній сердечності та доброті, відкритості спілкуванню, ерудиції та працелюбності, зав'язала тривалі приятельські і наукові стосунки з працівниками бібліотеки, які досі згадують її зворушливо тепло і шанобливо.

У подальші роки Саноцька буде постійним читачем бібліотеки, зокрема відділу мистецтв. Степан Костюк, історик, мистецтвознавець, бібліограф, який багато років завідував цим відділом, нині згадує: «Христина Саноцька завжди була особливим читачем, який не лише користав з книжок та бібліотечної інформації, а й охоче ділився власною інформацією і знаннями про тих чи інших художників, особливо сучасних, оскільки часто була у творчих майстернях, де велися бесіди про проблеми сучасного мистецтва, де показувалися на перший критичний огляд праці митців, де зароджувалася мистецька думка і концепція майбутнього мистецтва. Для працівників

відділу мистецтв Саноцька була і свого роду консультантом — давала консультації стосовно нових графічних технік, їх видів та особливостей. І це взаємне спілкування завжди було охочим і щирим, з великим бажанням віддати людям все, що надбала і знає сама.

Не пропускала Х.Саноцька й нагоди подорожувати по замках Львівщини у рамках поїздок «Городища і замки України», організовуваних Орестом Мацюком від Львівського обласного товариства охорони пам'яток історії та культури. Замки у Старому Селі, Свіржі, Звенигороді, Підгірцях особливо її цікавили. Ці поїздки давали можливість для тривалих розмов про українське мистецтво, про надбання культури, про проблеми збереження і відновлення культурних пам'яток для поколінь».

Становлення та формування Х.Саноцької як науковця, високого поціновувача та дослідника українського мистецтва відбулося тоді, коли вона отримала можливість щоденно і безпосередньо знайомитися зі збіркою мистецьких творів у стінах Музею українського мистецтва у Львові, у 1959-1964 рр. працюючи там вченим секретарем. «З того часу, — зробила запис вона у своєму щоденнику, — я почала регулярно займатися дослідженням образотворчого мистецтва, збирацькою, виставковою та науковою роботою, яка розкрила мені моє покликання». Не менш важливим джерелом творчої та дослідницької наснаги для Христини-Олени були безпосередні контакти з митцями, обговорювання їх творчих робіт та проблем мистецтва загалом. Таким чином Саноцька постійно перебувала у бурхливому вирі мистецьких та музейницьких проблем, до вирішення яких вона намагалася докласти і свою частку і які, у свою чергу, наповнювали її повсякденне життя животворною енергією, вирисовували мету та першочергові завдання праці.

Тепла дружба зв'язувала Христину Саноцьку з родиною Манастирських, про що засвідчують сторінки її щоденника 60-х років. Для цієї родини вона була і добрим приятелем, і порадиником, і помічником, і критиком, і цікавим співрозмовником, там

Саноцька черпала натхнення і розуміння мистецтва. Сторінки щоденника часто звучать як есе, тому годі стриматися від спокуси процитувати деякі фрагменти. «Сьогодні після довгого часу знову завітала я в майстерню Антона Івановича. На мене чекали, бо яюсь святково і охайно в майстерні було. Коли покликали Маестро, мені стало страшенно сумно в одну мить, бо зустріли мене замість живих і цікавих, таких знайомих мені очей його, якийсь холодний і байдужий погляд — Він не впізнав мене в якусь мить, а потім, коли я заговорила, голос мій розбудив його пам'ять, і Він став вибачатися та нарікати на свою старечу безпомічність, а я почала його, як дитину, ласкаво заспокоювати та розмовляти про щось зовсім інше. Софія Юр'ївна не відпускала, хотіла нагородити мене різноманітними новинами із всіх кінців світу, а Маестро сидів біля столу мовчки, а коли я глянула на нього, то зустрілася зі сяючим захопленим поглядом художника «Я дивлюся на Вас, Ви навіть самі не знаєте які Ви гарні і мені страшенно прикро. Що я не можу того відтворити. Так хочеться працювати, але з кожним днем відчуваю як слабне моя голова, а без неї неможливо малювати».

«Показали мені «Ворожку», яку вже А.І. [Антон Іванович — Р.Г.] закінчив і зовсім в новому плані її завершив, як бачила я вже раніше. Найважливіше, що настрої є! хоча майстерність його вже поволі здає свою силу, але артистизм відчуття залишається. «Найважливіше вираз, вираз від Шевченкових віршів мені хотілося вловити» [А.Манастирський — Р.Г.]. А «Перебендя» видно його не задовольняв, бо все критикував окремі місця.

[...] Я повинна була подивитися «Тополю» в іншій майстерні, яку малював за ескізом його старої картини син В.А. [Витовд Антонович — Р.Г.]. Цікава досить інтерпретація шевченківського сюжету в модерній Ван-Гогівській манері. Пейзаж з «Тополю» має багато суперечностей і щодо сюжету і формальних сторін — трудно мабуть зробити те, що поставив собі за завдання художник — поєднати сюжет старий і романтичний з новою незвичною малярською формою. Не можна сказати ще чи буде

це вдала річ. Обіцяла я подивитися коли буде завершена.

Твори В.А. [Витовд Антонович — Р.Г.] мене не зворушили, страшно багато нераціонального мудрування [...]. Жаль мені таланту його, який не знаходить собі гідного завдання і мучить себе ілюзіями, впливами, не може вирватися з тенет формальних зацікавлень. Страшно мені, коли подумаю з якою легкістю він відмовляється від життя, багатого і різноманітного, з якою холодністю він як анатом розклав його на дивовижні експерименти форм, забувши враження його цільної краси».

До родини Манастирських Христина Саноцька інколи навідувалася не сама, запрошуючи зі собою художників з Буковини, з якими підтримувала контакти і для яких Антон Манастирський був корифеєм українського малярства, іконопису та графіки.

Праця в Музеї українського мистецтва стала вагомим імпульсом для організації кабінету естетики і мистецтвознавства при Львівському державному університеті ім. І.Франка, де у 1964-1970 рр. Саноцька веде курси з історії світового та українського мистецтва. Протягом зазначеного часу реалізуються і її наукові плани — вона навчається в аспірантурі «без відриву від виробництва у Науково-дослідному інституті історії, теорії і перспективних проблем архітектури при Академії Архітектури УРСР» (з автобіографії Х.Саноцької). Після успішного захисту дисертації на тему «Образотворче мистецтво північної Буковини XVIII – XX ст.» та отримання звання кандидата мистецтвознавства повертається у рідний Український поліграфічний інститут ім. І.Федорова на посаду доцента (згодом професора) кафедри оформлення та ілюстрації книги (нині кафедра книжкової графіки та дизайну друкованої продукції).

Праця в поліграфічному інституті (1970-1999) займає у житті Христини Саноцької окреме місце, оскільки пов'язана з активним спілкуванням з студентською молоддю, можна навіть сказати — співпрацею. Саноцька постійно знаходилася серед студентства: разом відвідували виставки, свята, обговорювали побачене. Її манила життєдайна молода енергія і всеохоплююча

жага пізнання, а їх захоплювала щира відкритість, любов та глибокі знання професора. Хвилюють фрагменти щоденника Х.Саноцької 80-х рр., з рядків якого струменять спогади дитинства, роздуми про традиції народу, давні, як світ, звичаї і веселі забави, що «ще з раннього дитинства чула і бачила у галицьких селах ще до війни». [...] «А коли мені було ще 15-17 років, то було десь зразу по війні 1946-48 роках, у Львові були чудові гагілки. Проходили вони біля церкви Юра на подвір'ї і збиралося там тоді багато молоді. Там і знайомилися ми, вчилися дружити, й в піснях тих виспівували хто свою долю, а хто недолю. [...] Та чорний молох Сталінізму і його часів прийшов у Львів і замовкли його дзвони, надовго замовкли пісні. [...]

Аж ось рівно через 40 років, 24 квітня 1988 року, в неділю по Великодніх днях мені сказали мої студенти, що в Шевченківському гаї будуть гагілки.

[...] Все перевершило мої сподівання і фантазію. Все це організували «леви і левенята», тобто це молодіжний клуб, який назвав себе «Товариство лева». Скільки там було людей. [...] Писанки по 3 крб. видуті, воском розписані, повішені на шнурочку з кольоровим вовняним кутасиком!». Поміж рядками щоденника подекуди бачимо рисунки писанок на шнурочках.

Професор Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова Христина Саноцька викладає лекції з історії мистецтва, керує роботою студентського наукового гуртка «Графіка», бере участь у діяльності Товариства охорони пам'ятників при інституті, регулярно анонсує у періодичних виданнях життя кафедри творчі виставки студентів та викладацько-професорського складу, результати захисту дипломних робіт. Це найбільш плідний період її науково-творчої діяльності. Саноцька є автором понад 100 наукових статей та критичних праць, які стосуються творчості художників — сучасників та їх попередників, а також статей на мистецтвознавчі теми. Окрім того, вона автор десятка телевізійних та радіо сценаріїв. Персональний каталог Христини Іванівни Саноцької, укладений і опрацьований науковими працівниками кабінету мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, містить до-

кладний перелік всіх праць науковця, а також листування з відомими людьми та їх родинами. Переважно це листи, в яких обговорювали творчі справи. Х.Саноцька була упорядником альбомів «Антон Монастирський (нарис про життя і творчість)» (1980) та «Михайло Ткаченко» (1981). Її авторству належить, монографічні нариси «Микола Іванович Івасюк.1865-1936» та «Петро Обаль», альбом «Діти в українському живописі» (1985), каталог творів П.Грегорійчука (1991). У співавторстві з І.Катрушенком та Я.Нановським Х.Саноцька опрацювала розділ до шеститомної «Історії українського мистецтва» — «Живопис західних земель України».

Як фахівець мистецтвознавець, як науковець, з численними публікаціями, вона виступає з критичними статтями у періодичних виданнях, бере активну участь у роботі Співки художників України, членом якої стає з 1986 р. і з того часу незмінно обирається до бюро львівської секції мистецтвознавства.

Мистецькі твори живопису і графіки, збірка Музею українського мистецтва постійно перебувають у полі мистецтвознавчих зацікавлень науковця. Х.Саноцька продовжує активно писати і публікувати свої праці, проте записи щоденника др. пол. 80-х рр. уже таять нотки суму та ностальгії. Фрагмент «Зустріч з минулим» містить особливо трепетні і теплі спогади про музей та зустрічі з сестрами Вірою і Марією Свенціцькими: «У ці дні проходила виставка «І.Свенціцький — збирач і дослідник мистецьких скарбів» (травень, 1986). [...] Пили чай з агрусового варення на старих вишитих серверках. Той чай був дуже доречним [...], втомившись до краю ходячи по музею 3-4 години. [...] Говорили про дуже добру статтю М.Гембаровича про І.С.Свенціцького, та розширення музею О.Кульчицької і т.д. [...] До побачення, до зустрічі, старий добрий Друже, Музею...».

На жаль, на схилі літ Христина Саноцька важко занедужала. До останніх днів вона для усіх знаходила ласкаве слово. Її вроджений талант і природній оптимізм не змогли перемогти хворобу, але допомогли зберегти теплі почуття, до колег і студентів, яких вона так любила. Краса і мистецтво, любов і пошана, добро і романтичність супроводжували все її життя.

Перелік опублікованих статей Христини-Олени Саноцької:
(підготовлено згідно особистих матеріалів Х.-О. Саноцької, журнальних та газетних вирізок, зроблених автором публікацій, що подекуди утруднює зазначення бібліографічних даних і потребує додаткового уточнення)

1. Він бував на Тернопілля (виставка творів М.Пимоненка) // ? Львів (газетна стаття).— 6 жовтня.— 1962.

2. Видатний художник Буковини (до 100-річчя з дня народження Миколи Івасюка) // ? Львів.— рубрика «Література і мистецтво», ? рік.

3. Звіт перед народом // Вільна Україна.— Львів.— 16 липня.— 1977.

4. Графическая ода Дагестану // Литературное обозрение.— Москва.— №5.— 1980.— С.88-89.

5. Графічна лінія (про В.Овчиннікова) // Україна.— Київ, 1981.

6. Издається во Львові // В мире книг.— Москва.— №4.— 1980.

7. Любов і гнів (графіка Леопольда Левицького) // ? — Львів (газетна стаття), ? рік.

8. Мистецтво оновленого краю // Образотворче мистецтво.— Київ.— №3.— 1981.— С.29-30.

9. Картинна галерея Тернопільського краєзнавчого музею (путівник). Науковий рецензент Х.Саноцька.— Львів: «Каменярь», 1979.

10. Львівський музей українського мистецтва (путівник). Науковий рецензент Х.Саноцька.— Львів: «Каменярь», 1978.

11. Митець звітує вперше (графіка О.Броца) // ? — Львів (газетна стаття).

12. Митці звітують трударям (К.Курило, В.Буглак, Н.Романів) // Прапор Жовтня.— 21 липня.— 1977.— С.4.

13. Молоді майстри гравюри (А.Зубок, В.Куткін // Львів (газетна стаття), ? рік.

14. На скрижальях слави (завтра минає 100 років з дня народження А.І.Манастирського) // ? — Львів.— 1 листопада.— 1978.

15. Народний художник (А.І.Манастирський) // ? — Львів, ? рік.

16. Нев'януча краса Львова // За радянську науку.— Львів.— №33.— 14 листопада.— 1969.— С.1.

17. Новели у барвах (П.І.Обаль) // ? — Львів (газетна стаття).— 7 квітня.— 1965.

18. Художньо-меморіальний музей Олекси Новаківського у Львові (путівник). Науковий рецензент Х.Саноцька.— Львів: «Каменяр», 1982.

19. Межибіж та його скарби (путівник). Науковий рецензент Х.Саноцька.— Львів: «Каменяр», 1982.

20. Портрети актеров (В.Руденко) // Творчество. — Москва, ? год.

21. Слідами великої мрії (Яків Чайка) // ? — Львів (газетна стаття), ? рік.

22. Співець Карпат (виставка творів народного художника УРСР А.І.Манастирського) // Советская Буковина, ? рік.

23. Співець оновленого краю (до 40-річчя воз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Радянській державі) // Радянський поліграфіст.— 24 листопада.— 1978.

24. Там, де народжується пам'ятник Кобзареві // Вільне життя.— ? число.— ? рік.

25. Творче горіння (В.Касіян) // ? — Львів (газетна стаття), ? рік.

26. Творчий подвиг митця (О.Кульчицька) // Радянський поліграфіст.— Львів.— 7 жовтня.— 1977.

27. Іван Труш // УРЕ.— Вид.2-ге.— Київ, 1984.— С.375.

28. Художник гуцульського краю (Григорій Смольський) // Образотворче мистецтво.— Київ.— Січень.— 1980.

29. Художньо-меморіальний музей Олени Кульчицької у Львові (путівник). Науковий рецензент Х.Саноцька.— Львів: «Каменяр», 1978.

30. Цінне дослідження (Запаско Я.П. Мистецька спадщина Івана Федорова. Львів, 1975) // Радянський поліграфіст.— 6 вересня.— 1975.